

AIAG

Concentració popular davant la plaça del Vi per expressar l'adhesió als homes que encarnaven l'ideal republicà.

Diputat a les Corts de la República

PERE CORNELLÀ I ROCA

Les primeres experiències de Miquel Santaló en el terreny electoral foren a la darrera del règim polític de la Restauració, concretament els anys 1919 i 1920. De la mà d'Unió Republicana de Girona es presentà a les eleccions de diputats pel districte de Girona. Els resultats assolits van ésser, políticament parlant, un desastre: el 1919 el va derrotar el candidat d'Unión

Monárquica Española i el 1920 el candidat de la Lliga Regionalista (recordem que aquesta era l'època dels cacics i de les tupinades, la qual cosa feia difícil el derrotar els candidats oficialistes de signe espanyolista i els candidats de la Lliga Regionalista que mantenia, en aquests moments, l'hegemonia dins el catalanisme polític).

El seu compromís amb el republicanisme federal, catalanista i demòcrata, juntament amb el tarannà liberal mostrat al llarg de la seva docència a l'Escola Normal de Girona, li ocasionaren més d'un problema durant la dictadura primo-

riverista.

Aquestes condicions polítiques i humanes influïren decisivament en la seva elecció, per les forces republicanes gironines, com a delegat d'Unió Republicana de les comarques gironines per assistir, el març del 1931, a la creació de l'Esquerra Republicana de Catalunya a Barcelona.

En el si de l'ERC, Santaló representà la tendència més lligada als interessos de la petita burgesia i dels sectors obreristes no marxistes.

Fou elegit alcalde de Girona en les eleccions del 12 d'abril del 1931, amb un resultat aclaparador: obtin-

M. Santaló

gué el 64,58% dels vots emesos.

Amb la proclamació de la República, i durant aquesta, desenvolupà una intensa tasca política que el portà a ocupar els càrrecs polítics més importants, tant a nivell de Catalunya com de l'Estat espanyol.

Miquel Santaló va ésser l'únic parlamentari gironí present en les tres legislatures de les Corts Republicanes de Madrid, i sempre per la llista majoritària¹.

L'únic retret que, segurament, se li pot fer a Miquel Santaló és el de l'acumulació de càrrecs —com veurem més endavant—, fet que, possiblement, limità la seva tasca en algun d'ells en moments determinats. Malgrat això cal considerar Miquel Santaló com un polític coherent amb el seu ideari polític i, sobretot, honest i fidel amb el seu electorat.

Les Corts constituents de la República (14-7-1931 a 9-10-1933)

El dia 28 de juny del 1931 se celebraren les eleccions de dipu-

tats al Parlament de Madrid. Santaló prenia part en la candidatura de l'Entesa Republicana (5 candidats) enfront de les llistes de la Lliga (5 candidats) i del Bloc Obrer i Camperol (2 candidats). El resultat fou àmpliament favorable a la llista de Santaló, que obtingué 5 diputats per majoria (la Lliga assolí els 2 diputats per minoria, el BOC no n'obtingué cap).

Miquel Santaló va ésser el candidat més votat a la ciutat de Girona (aconseguí el 70,28% dels vots emesos) i el segon més votat a nivell de comarques; el superà el republicà federal Salvador Albert i Pey, solament per 200 vots.

Durant el període constituent compaginà, a més de les tasques parlamentàries, els càrrecs següents: alcalde de Girona, professor de la Normal de la Generalitat a Barcelona i ministre de Comunicacions (en el primer Govern de Lerroux, entre setembre i octubre del 1933).

Malgrat l'acumulació de feines, va ésser el parlamentari gironí més actiu a les Corts de Madrid. Li hem

comptabilitzat 46 intervencions parlamentàries durant els 27 mesos de legislatura.

D'entre aquestes intervencions, cal destacar-ne dues: les que fan referència a la discussió del projecte constitucional i a l'aprovació de l'Estatut català; serà en elles on trobarem els principals aspectes del seu pensament polític.

En el debat del títol III del projecte constitucional, capítol II referent a "Familia, economía y cultura", aprofita el seu profund coneixement del fet cultural per atacar aquells aspectes que impedièren la modernització de la societat. Alabà les iniciatives del ministre d'Instrucció Pública, però recordà, també, que "nos encontramos... con locales de escuela completamente en ruinas, que ponen en peligro la salud de los niños que acuden a ellas, haciendo ineficaces los esfuerzos, la mejor voluntad del personal docente, y nos encontramos asimismo con una administración que no es de ningún modo estímulo para realizar la labor que pueda satisfacer los anhelos de regeneración del pueblo español. Si pregun-

CANDIDATURA D'ESQUERRA

REPUBLICANA

Josep Mascort Ribot
(d'Esquerra Republicana)

Melcior Marial Mundet
(d'Esquerra Republicana)

Josep Sagrera Corominas
(d'Esquerra Republicana)

Miquel Santaló Parvorell
(d'Esquerra Republicana)

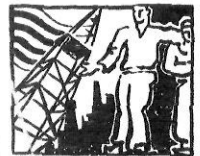
Manuel Serra i Moret
(Unió Socialista de Catalunya)

ACCIO CIUTADANA

21 setembre 1933
SETMANARI DEL PARTIT REPUBLICÀ FEDERAL NACIONALISTA DE LES COMARQUES GIRONINES
Redacció i Administració: C. Carme, 13. - Girona : Tel. 100
Hores de premsa: 6 a 8 de la vesita
Subscripció trimestral: 175 Surt els divendres

DELEGACIONS COMARCALS:

OLOT Martí de Jaca, 9
RIPOLL Tivintat, 62.
GIRONA Carme, 13
PALAMOS FIGUERAS
GERMANIE, 3
FIGUERAS Centre Republicà
STA. COLOMA EIVÀ, 12

ACCIO CIUTADANA

s'associa amb tot entusiasme a l'homenatge que les nostres organitzacions tributen al seu Diputat a les Constituints,

En Miquel Santaló

Lluitador infatigable en pro dels nostres ideals, Miquel Santaló és l'home més representatiu del liberalisme de les terres gironines, elevat suara pel pròpi esforç, per la pròpia constància, a la categoria de Ministre de la República. Serveixi aquest número per a constatar de la manera més senzilla i sincera l'adhesió entusiasta d'"ACCIO CIUTADANA" envers la ideologia i l'actuació que personifiquen el nom de Santaló.

Candidatura d'Esquerra Republicana per a les eleccions generals del 19 de novembre de 1933 i una pàgina del número d'Acció Ciutadana dedicat a homenatjar Santaló.

Santaló a les Corts Constituents (14-7-1931 a 9-10-1933)¹²

Càrrecs parlamentaris que ocupà

—Vocal de la Diputació permanent de les Corts (nº 365, p. 13.850).

Comissions per a les quals fou elegit

—D'Instrucció Pública (nº 13, p. 256). Ratificació en el càrrec (nº 362, p. 13.740).
—De peticions (nº 14, p. 275).
—De Pressupostos (nº 127, p. 4.202). Ratificació (nº 362, p. 13.739).
—Suplicatoris contra diferents Diputats (nº 211, p. 7.613).

Assumptes en què intervingué en la seva discussió

—Homenatge als capitans Galán i García Hernández (nº 14, p. 270).
—Inclusió del comandant Ferrández i del tinent Bellés en l'homenatge tributat als capitans Galán i García Hernández (nº 15, ps. 289-290).
—Projecte de Constitució (nº 54, p. 1.592, i nº 60, p. 1.864).
—Acta del 20 de novembre del 1931 (nº 78, p. 2.532).
—Secularització de cementiris (nº 98, ps. 3.163-3.165).
—Forma abusiva i il·legal de la pesca que es realitza a les costes catalana i gallega (nº 104, ps. 3.365-3.368).
—Multes per a castigar infraccions en matèria de tràfic i pesca (nº 112, ps. 3.636-3.638).
—Adhesió al vot de la majoria sobre la proposició relativa a deportacions (nº 116, p. 3.777).
—Elevació dels drets establerts per França a la importació de suro elaborat (nº 132, p. 4.351).
—Desconsideració del Govern francès en matèria d'importació i exportació de peix i de comerç de vins (nº 132, p. 4.352).
—Pressupost d'Instrucció pública per a l'any 1932 (nº 141, p. 4.690, i nº 142, p. 4.726).
—Estatut de Catalunya (nº 161, p. 6.637; nº 204, p. 7.148, i nº 227, p. 8.344).
—Pressupost per a l'any 1933. Instrucció pública (nº 282, ps. 10.549-10.573); Obligacions a extingir (nº 283, p. 10.645); Articulat de la llei (nº 284, p. 10.709).
—Pantà d'Alarcón (nº 226, p. 8.275).
—Clausura de la fàbrica de paper "La Aurora" de Girona (nº 258, p. 9.481).
—Eleccions parcials (nº 281, p. 10.517).
—Política econòmica del Govern en relació amb la indústria surera de Girona i Extremadura (nº 294, p. 11.117).
—Urgència dels projectes complementaris de la Reforma agrària (nº 294, p. 11.117).
—Vot de confiança al Govern pels successos de Casas Viejas (nº 301, ps. 11.458-11.459).
—Fira de mostres de Catalunya (nº 310, p. 11.800).
—Política agrària (nº 323, ps. 12.301-12.302).
—Patata de Llevant i Catalunya (nº 334, p. 12.702).
—Limitacions a Catalunya per a la immigració de la resta dels espanyols i per a concedir treball als forasters (nº 365, p. 13.838).
—Situació dels ferroviaris que no han obtingut millora de salari (nº 367, p. 13.929).

Precs formulats per escrit

Al Ministeri de la Guerra: Expedient de concurs per a l'adquisició d'aparells de raigs X (nº 323, p. 12.310).

Al Ministeri d'Instrucció pública: Concessió de beques (nº 201, p. 7.122); Interpretació de l'Estatut del Magisteri d'Ensenyament Primari (nº 201, p. 7.122).

Al Ministeri d'Obres públiques: Conducció del correu en la línia de Figueres a la Jonquera (nº 201, ps. 7.122-7.123); Construcció d'una carretera que posi fi a la incomunicació de Beget (nº 201, ps. 7.122-7.123).

De la seva iniciativa parlamentària

Proposicions de llei

—Crèdit de 6 milions de ptes. per a la construcció d'escoles i subvencions d'Ajuntaments (nº 193, p. 6.632).
—Concedint 250.000 ptes. per a remeiar calamitats a Girona (nº 282, p. 10.526).
—Crèdit de 40.000 ptes. per a contribuir al monument de Francesc Layret (nº 380, p. 14.522).

Proposicions no de llei

—Homenatge al comandant Ferrández i al tinent Bellés, afusellats a Girona el 1884 (nº 14, p. 275).
—Vot de confiança al Govern pels fets de Casas Viejas (nº 301, p. 11.458).

Vots particulars

—A l'article 44 del projecte de llei de Pressupostos per a l'any 1933 (nº 282, p. 10.561, apèndix 25).
—Informe sobre el Títol IV del dictamen relatiu a l'Estatut de Catalunya (nº 160, p. 5.444, apèndix 1r.).

Esmenes

—Als articles 46, 47 i 48 del projecte de Constitució (nº 50, p. 1.460, apèndix 16).
—A l'article 1r. del projecte de Secularització de cementiris (nº 98, p. 3.136).
—A l'article 1r. del dictamen que eleva la quantia de les multes per a castigar infraccions en matèria de tràfic i pesca (nº 109, p. 3.563, apèndix 9è).
—A les Bases 10 i 12 i proposant una Base addicional a la Reforma agrària (nº 167, p. 5.663, apèndix 5è.).

tamos cual es la causa de ese estado de cosas... que pone como estigma para España el número extraordinario de un 55% de analfabetos... se nos dirá que la causa de esta lamentable situación es debida a la mala intención, a la labor conjunta para desprestigiar, para anular toda acción educativa realizada por aquellos que ejercían el Poder durante la monarquía... a la acción conjunta de las Ordenes religiosas, que tenían una acción directa con todos los Ministerios de Instrucción Pública y que se vanagloriaban de ello en voz alta como una de las conquistas más preciadas... obedecía también a los grandes esfuerzos de la plutocracia, porque ésta creía, indudablemente, que mientras hubiese un 50% de analfabetos... podría continuar disfrutando de los privilegios que los Gobiernos de la monarquía le concediera"².

Continuava el seu parlament criticant el concepte tradicional d'Espanya: "No hay en España, no la ha habido nunca, ni una unidad histórica, ni una unidad de tradición, ni una unidad de lengua... No creo que haya más unidad que la que da a España la configuración del territorio. Hay una unidad territorial que nace, indudablemente, de la configuración peninsular del territorio; pero dentro de esta unidad... hay la diversidad más grande, la diversidad más profunda que se manifiesta en ninguno otro de los territorios europeos... Hablar de un pueblo español en términos científicos es sencillamente una franca y manifiesta herejía"³.

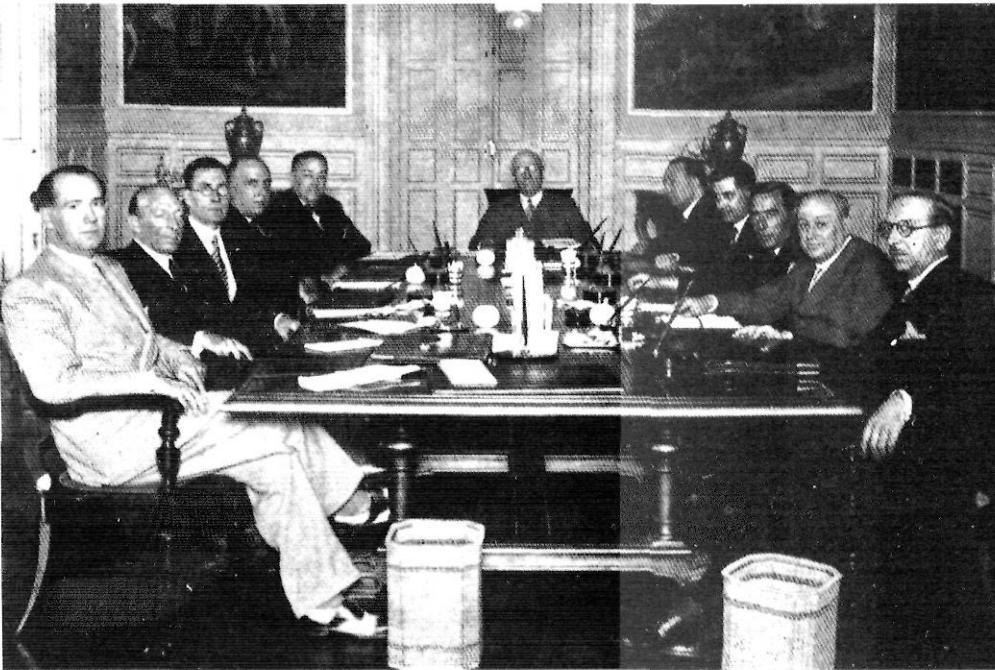
Afegia, a continuació, que la Cambra de diputats s'havia equivocat en negar el principi federal per a l'Estat espanyol i afirmava que "mientras para la enseñanza no se tenga en cuenta esa pluralidad de pueblos con esa pluralidad de ambientes económicos y sociales, no llegará a resolverse con toda eficacia el problema de la cultura en la República española"⁴. Incidia, seguidament, en la necessitat de reconèixer a cada poble de l'Estat espanyol la seva personalitat diferenciada (indubtablement estava preparant el terreny per a la futura discussió de l'Estatut), així "no será posible discutir a esta personalidad el organismo, el instrumento, el medio de dar forma y de desenvolver el medio de que adquiera toda su capacidad respondiendo a las posibilidades y condiciones de su medio económico, respondiendo a

M. Santaló

las condiciones que exige su tradición histórica”⁵.

També defensà aferrissadament l'ensenyament obligatori laic: “... para hacerla (la enseñanza) obligatoria, señores católicos, no hay más remedio que reconocer la necesidad de que sea laica, como bandera de paz, como principio precisamente de igualdad para la instrucción, porque, como decía muy bien ayer el ilustre compañero Sr. Torres, escuela laica no es la escuela sin Dios, ni la escuela contra Dios; es simplemente la escuela liberal, que guarda para las puras conciencias de los niños el máximo respeto, igual respeto que invocaba y quería el mismo Jesucristo en relación a los niños que llamaba. No hay ni puede haber igualdad de educación sin el laicismo absoluto en la enseñanza, sin ese respeto a que son acreedores todos los niños, mucho más pensando en que su venida al mundo no ha sido precisamente por su voluntad”⁶.

Durant la discussió de l'Estatut incidí repetidament en la problemàtica de l'organització de l'Estat espanyol i defensà amb convicció i fermesa la necessitat que Catalunya tingués plena competència en matèria d'ensenyament, tot i respectant la qüestió de la llengua castellana: “No hay ningún técnico en estas cuestiones, ni hay ningún Estado en el mundo que cuando ha pensado sin recelo, sin desconfianza, en estos problemas, no haya creído en la necesidad de atender de algún modo a las particularidades del país donde vive un núcleo de población con caracteres específicos... la necesidad de dar a cada región, o por lo menos las regiones más diferenciadas, unos programas distintos, unos textos diferentes. ¿Qué quiere decir esto, señores? Quiere decir que cuando hay buen sentido, cuando se quiere obrar en razón de la naturaleza del problema, el político, el legislador procura, no obtener una finalidad política, sino la finalidad puramente educativa, adaptando los planes de enseñanza a los alumnos, a los jóvenes que la han de recibir, porque son ellos los que mandan, a los que se debe atender, a quienes debe satisfacerse en las aspiraciones que les llevan a ir a la Universidad o a la escuela... si la República, por un imperativo de justicia, quiere realizar una obra de verdadero interés nacional, no debe mostrar — desviando la naturaleza del problema—, ni ningún recelo, ni nin-

Primer govern de la República presidit per Lleroux. Santaló —el tercer de la dreta— hi exercia la cartera de Comunicacions.

guna preocupació, ni siquiera debería discutir la voluntad de Catalunya”⁷.

En definitiva, al llarg del període constituent, les intervencions parlamentàries de Miquel Santaló — sempre en un to respectuós i moderat— incidien en la seva idea d'una Espanya federal que concedís les màximes competències autònomes a Catalunya.

Les Corts legislatives (8-12-1933 a 12-6-1934)

Les eleccions a diputats a Corts del 19 de novembre de 1933 significaren el triomf, a nivell d'Estat espanyol, de les forces polítiques dretanes; començava l'anomenat Bieni Negre, que tenia com a objectiu principal posar fre a l'acció legislativa progressista de les primeres Corts, és a dir, provocar una involució política.

A Girona guanyà la candidatura d'ERC, com a tot Catalunya. Santaló continuà essent el candidat més votat a la ciutat de Girona. Assolí un 42,23% dels vots emesos. La disminució dels vots aconseguits respecte a les eleccions anteriors (on assolí un 70,28% dels vots emesos) s'explica, fonamentalment, per dues raons: la incidència

del vot de la dona (que participava per primera vegada en unes eleccions) i la presència electoral del Partit Republicà Radical, que, aquesta vegada, no volgué participar en una candidatura d'entesa republicana. A nivell comarcal, Santaló assolí el 52,15% dels vots emesos; solament el superà Manuel Serra i Moret, per uns 500 vots.

Durant aquest període compaginà els càrrecs de conseller Primer i de Finances de la Generalitat amb el de diputat i portaveu de la minoria d'ERC al Congrés (en substitució de Lluís Companys, elegit nou President de la Generalitat en morir Francesc Macià). Sol·licità la comptabilitat dels càrrecs de Govern de Catalunya amb l'acta de diputat a les Corts republicanes i l'excedència com a professor de l'Escola Normal de la Generalitat; ambdues sol·licituds li foren concedides.

Les intervencions parlamentàries de Miquel Santaló en aquesta legislatura no foren tan nombroses ni lluïdes com en l'etapa anterior, malgrat que era el portaveu del seu grup parlamentari. Això s'explica per la retirada de la minoria catalana d'ERC del Congrés de Diputats el dia 12 de juny del 1934; retirada motivada per la declaració d'in-

Les autoritats de Barcelona visiten Lluís Companys, acabat de nomenar president de la Generalitat (2 de gener de 1934). Santaló és el segon, per la dreta, de la primera fila.

constitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreu promulgada pel Parlament català, conflicte que s'inscriu en les contradiccions resultants de les tenses relacions existents entre el govern d'esquerres de Catalunya i el govern de dretes de l'Estat. Aquestes relacions tibants acabaren per trencar-se amb motiu dels fets d'octubre del mateix any. La minoria catalana d'ERC no tornà al Parlament de Madrid fins després de les eleccions del Front Popular.

La participació de Santaló en els diferents debats parlamentaris es caracteritza —a diferència de les seves actuacions en les primeres Corts— pel seu radicalisme i per la seva oposició frontal i constant en contra de les mesures involucionistes del govern central.

Referent a la detenció del diputat Albiñana en una suposada reunió feixista celebrada a Barcelona, Miquel Santaló intervingué en el debat sobre la immunitat parlamentària i, entre d'altres, pronuncià aquestes paraules. *"Sin inmutarme he escuchado un ultraje que sólo estando en la Cámara de Diputados podía oír sin responder violentamente a aquel que, si hubiera un sentido de pudor, probablemente no estaría como Diputado en el Parlamento español"*⁸.

Santaló a les Corts Legislatives (8-12-1933 a 7-1-1936)

Càrrecs parlamentaris que ocupà

—Vocal de la Diputació permanent de les Corts (nº 21, p. 452). És substituït una setmana després (nº 25, p. 601).

Comissions per a les quals fou elegit

—Comissió permanent de la Presidència (nº 19, p. 398).
—Comissió de Pressupostos (nº 28, p. 672).

Assumptes en què intervingué en la seva discussió

—Sobre la immunitat parlamentària arran de la detenció del diputat Albiñana a Barcelona per una suposada reunió feixista (nº 48, p. 1.441-1.443).
—Pressupostos generals de l'estat per als tres darrers trimestres de l'any 1934 (nº 53, ps. 1.650-1.651).
—Dictamen sobre les retribucions del clergat (nº 54, p. 1.683; nº 62, p. 2.029)
—Obligacions generals de l'Estat (nº 56, ps. 1.810-1.811).
—Sobre una interpel·lació del diputat Mangrané referent a la situació econòmica d'Espanya (nº 57, p. 1.830).
—Proposició d'un vot de confiança al Govern (nº 75, ps. 2.542-2.543).
—Pressupost del Ministeri de Treball (nº 97, ps. 3.599-3.600).

Vots particulars de la minoria d'ERC

—Vot negatiu a l'admissió de Calvo Sotelo al càrrec de diputat (nº 27, p. 650).
—Explicació de vot per la proposició del diputat Salazar Alonso sobre l'estat d'anarquia a la província de Jaén (nº 35, p. 964).

Proposició de llei

—Petició de compatibilitat dels càrrecs de Govern de Catalunya en relació amb la representació parlamentària a les Corts de la República (nº 17, p. 322).

D'altres intervencions

—Es llegeix un telegrama seu indicant que opta pel càrrec de diputat. Ha sol·licitat l'excedència de l'Escola Normal de la Generalitat per qüestió d'incompatibilitat (nº 3, p. 27).
—Expressa el sentiment del seu grup parlamentari per la mort del diputat Josep Sagrera, Alcalde de Palafrugell (nº 30, ps. 750-751).

M. Santaló

Santaló a les Corts de la República

També participà per tal de criticar durament la política pressupostària del govern i la qüestió dels havers del clero, tot indicant la "... *conformidad de esta minoría con la decisión de ir directamente a resolver problemas de tanto volumen como el del paro obrero, indudablemente más imperativo, más urgente que el proyecto de las amnistías parciales o el de conceder, contra la Constitución, unos haberes al Clero que debían ser obligación exclusiva de los fieles de la Iglesia católica*"⁹, afegint, a l'hora d'explicar el seu vot en contra del govern, "... *que esa iniciativa, esa proposición incidental la suscriban republicanos radicales y la defiendan republicanos radicales, que se han llamado sistemáticamente laicos, que han querido defender la soberanía del Poder civil, esto es algo tan incomprensible y tan lamentable que nosotros, a la protesta que formulamos con toda energía por el atropello que se comete, unimos también nuestra protesta por la deslealtad que con la opinión pública ha tenido el partido radical*"¹⁰.

El dia 12 de juny del 1934 Miquel Santaló, en nom del seu grup, criticà la política antirepublicana del govern —amb ocasió de la declaració d'inconstitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreu— indicant que "... *en esta lucha contra la desnaturalización de la República no nos rendíamos porque nos consolaba la presencia de ánimo de otros partidos y, especialmente, la cálida vibración de Catalunya. Pero hemos de confesar, señores diputados, que si no se ha calmado nuestra resistencia para la lucha, si ha cesado para continuar en estos años a satisfacción de nuestros electores y de nuestra conciencia. La pretensión absurda de querer arrastrar a esta política antirrepublicana la política de Catalunya es incompatible con nuestras convicciones, nuestros sentimientos y nuestra voluntad*"¹¹. Al final del seu parlament tot el grup parlamentari d'ERC abandonà el Congrés de Diputats.

Les Corts del Front Popular (16-3-1936 a 1-2-1939)

Les eleccions celebrades el dia 16 de febrer del 1936 donaren novament el poder als partits d'esquerra. La candidatura de Miquel Santaló —la del Front d'Esquerres— aconseguí la victòria electoral a Gi-

Càrrecs parlamentaris que ocupà

- Vice-secretari de la Diputació Permanent de les Corts (14-7-1937).
- Vice-president 3r. del Congrés de Diputats (nº 64, 1-10-1937).
- Vocal de la Diputació Permanent de les Corts (nº 68, 1-10-1938).

Comissions per a les quals fou elegit

- Tribunal de Comptes i Comissió de Pressupostos (nº 15, 16-4-1936).
- Pressupostos i Defensa Nacional (nº 64, 1-10-1937).
- Pressupostos, Defensa Nacional i Instrucció Pública (nº 67, 30-9-1938).

Assumptes en què intervingué en la seva discussió

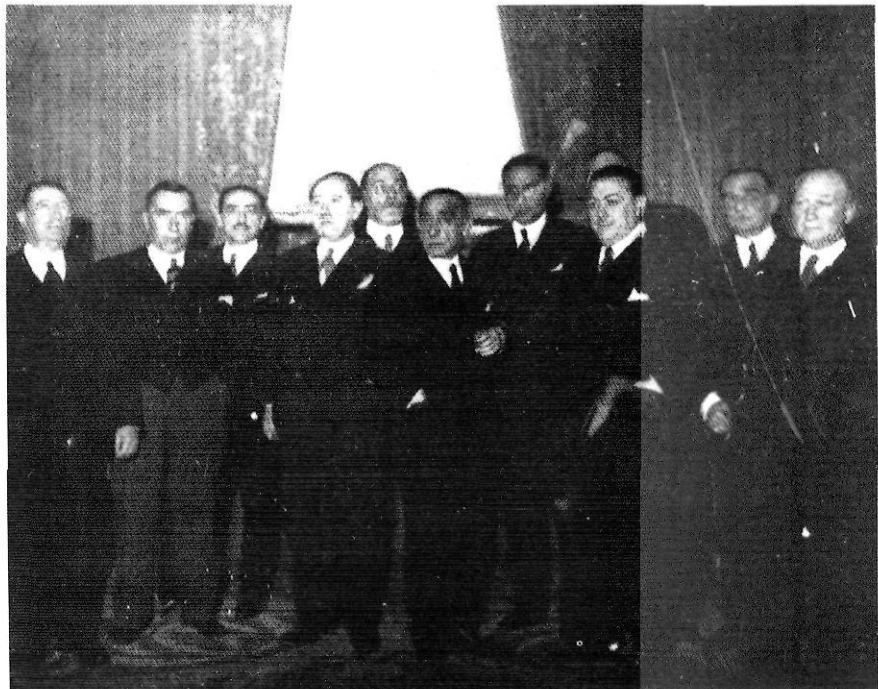
- Proposició de confiança al Govern (nº 29, 19-5-1936).
- Intervenció donant suport al discurs pronunciat pel Sr. President del Consell referent al remodelatge del Govern (nº 61, 1-10-1936).
- Elogi de les forces que es mantenen fidels a la República (nº 66, 1-2-1938).
- Intervenció per donar suport al Govern i la reafirmació de la República democràtica (nº 67, 30-9-1938).
- Sol·licita una fórmula que faciliti les reunions de les Corts amb la freqüència que les circumstàncies permetin (nº 68, 1-10-1938).

Proposicions de llei

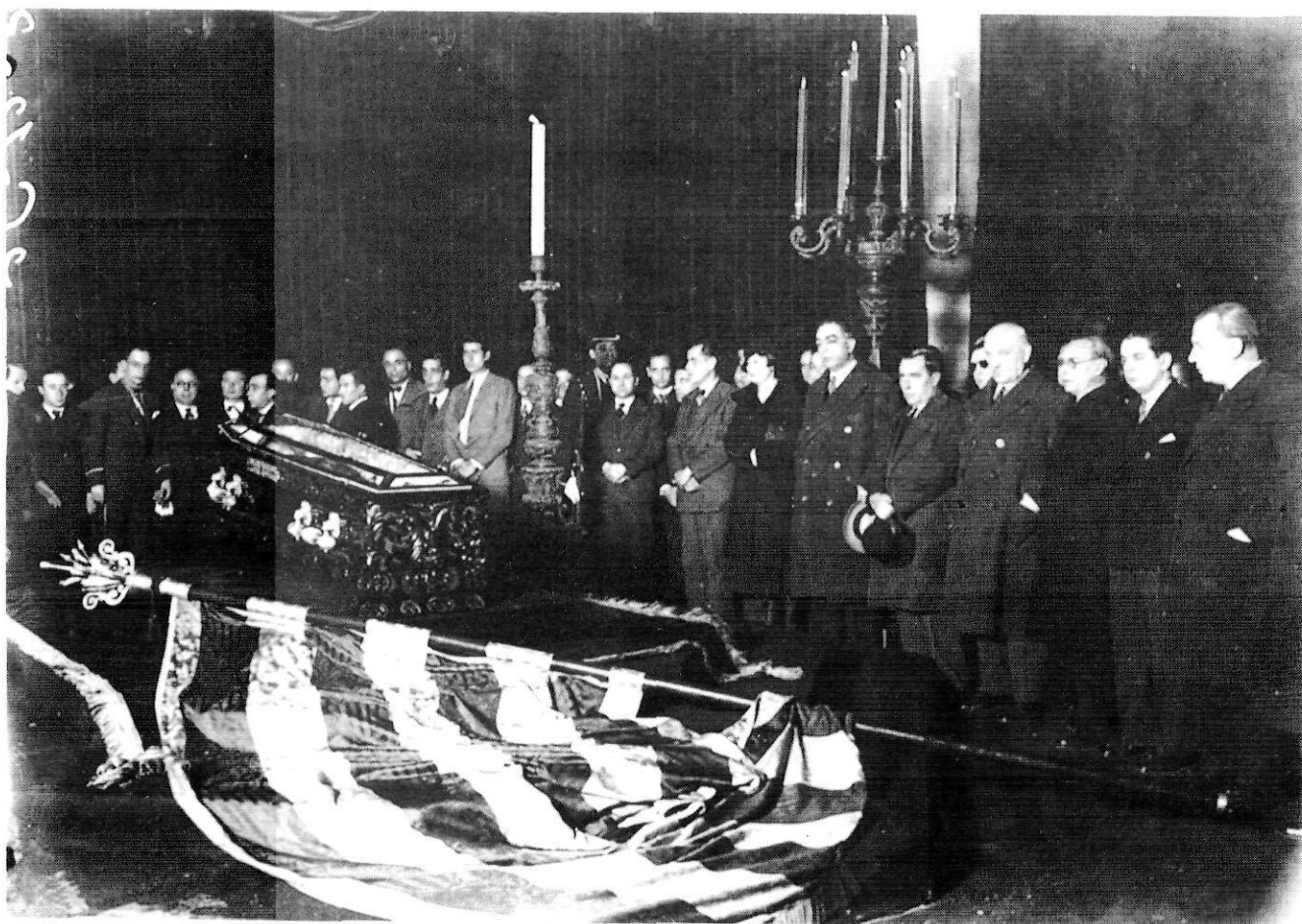
- Sol·licitant una pensió de 5.000 ptes. anuals a favor d'Artur Vinardell i Roig (nº 47, 18-6-1936).

Intervencions en la Diputació Permanent de les Corts

- Sobre la lliure circulació dels diputats fidels a la República (14-7-1937).
- Sol·licita mitjans de transport ràpids per als diputats (1-9-1937).

Santaló, el segon a l'esquerra, amb el president del govern Martínez Barrios i altres caps de les minories parlamentàries en una fotografia del 1934.

Els membres del govern de Catalunya i els diputats del Parlament reten homenatge a les despulles del president Macià, mort el 25 de desembre de 1933. Santaló, amb un barret fosc a la mà, és el cinquè per la dreta de la fotografia.

rona i a les comarques. Santaló assolí el 49,97% dels vots emesos a la ciutat de Girona i el 57,04% a nivell comarcal. Quedà en tercer lloc de la seva llista.

A més de l'acta de diputat ocupà diferents càrrecs de responsabilitat a nivell de Catalunya: president del Consell del Treball, membre del Consell Directiu d'ERC i diferents càrrecs a Girona durant la guerra.

La tasca legislativa d'aquestes Corts ben aviat quedà totalment subordinada a un sol i principal objectiu: guanyar la guerra als sublevats facciosos.

Les intervencions principals de Miquel Santaló al llarg d'aquesta legislatura serviren per demostrar el suport incondicional d'ell i del seu grup al govern legal de la República; intervingué repetidament per donar suport i confiança a les decisions del govern, per elogiar les forces que es mantenien fidels a la

República i per exaltar i afermar la República democràtica.

En definitiva, Miquel Santaló es mantingué fidel a la República fins a les últimes conseqüències. Dedicà els millors anys de la seva vida a col·laborar en l'intent republicà de modernitzar l'Estat espanyol i Catalunya. El premi que n'obtingué a canvi —ell i, lògicament, molts altres— tots els sabem: l'exili. Un exili que (en el seu cas) fou definitiu: Santaló no tornà a trepitjar la terra catalana, morí lluny d'ella i oblidat pels seus conciudadans.

NOTES

1. Joan Estelrich i Artigues, present també en les tres legislatures —i elegit per minories dins les llistes de la Lliga a Girona—, havia nascut a Felanitx i vivia i treballava a Barcelona.
2. *Diario de Sesiones de las Cortes*, nº 54, reproduït sencer al diari *El Autonomista* del dia 20 d'octubre del 1931.
3. *Id. id.*
4. *Id. id.*
5. *Id. id.*
6. *Id. id.*
7. *Diario de Sesiones de las Cortes*, nº 204, 21-7-1932.
8. *Diario de Sesiones...* nº 48, 9-3-1934.
9. *Diario de Sesiones...* nº 57, 24-3-1934.
10. *Diario de Sesiones...* nº 62, 4-4-1934.
11. *Diario de Sesiones...* nº 97, 12-6-1934.
12. Els apartats han estat confeccionats mitjançant la consulta del *Diario de Sesiones de las Cortes*. El darrer d'ells recull la sessió parlamentària que tingué lloc al castell de Figueres el dia 1 de febrer del 1939, la darrera que se celebrà en territori de la República espanyola. En aquest treball no hem considerat les sessions celebrades a l'exili.

Pere Cornellà és professor de l'Escola Universitària de Mestres de Girona.